

บทที่ 5

บทสรุปและข้อเสนอแนะ

5.1 บทสรุป

รัฐมีการพัฒนากลไกทางกฎหมายภายในประเทศเกี่ยวกับสิทธิของพยานในคดีอาญา ด้วยการกำหนดเรื่องสิทธิของพยานในคดีอาญาไว้ในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มาตรา 244 ซึ่งการบัญญัติเรื่องสิทธิของพยานในคดีอาญาไว้ในตัวบทกฎหมายดังกล่าว เป็นการรองรับสิทธิที่มีอยู่แล้วตามกฎหมายธรรมชาติ หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สิทธิมนุษยชน ให้กลายมาเป็นสิทธิตามกฎหมายบ้านเมือง

พยานที่เข้ามาสู่โครงการให้ความคุ้มครองด้วยมาตรการพิเศษ ก็ย่อมได้รับสิทธิของพยานในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญด้วยเช่นกัน การก่อเกิดสิทธิของพยานในคดีอาญาที่เข้ามาสู่โครงการให้ความคุ้มครองด้วยมาตรการพิเศษจะเริ่มต้นขึ้น เมื่อพยานได้ลงลายมือชื่อในหนังสือให้ความยินยอมของพยาน (หรือที่เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า หนังสือยินยอมรับการคุ้มครอง) เป็นที่เรียบร้อยแล้ว และแม้การลงลายมือชื่อในหนังสือให้ความยินยอมของพยานจะเป็นเพียงขั้นตอน (process) ในการรับคนเข้าสู่ระบบการให้ความคุ้มครองด้วยมาตรการพิเศษ แต่การจัดทำหนังสือให้ความยินยอมของพยานก็ทำให้บังเกิดผลในทางกฎหมาย คือ หนังสือให้ความยินยอมดังกล่าวสามารถให้เป็นหลักฐานยืนยันตนเองระหว่างคู่กรณี ในกรณีที่คู่กรณีมีปัญหากันในภายหลัง และหนังสือให้ความยินยอมของพยานชี้ให้เห็นว่า พยานยินยอมที่จะสละสิทธิเสรีภาพ (waive) ตามกฎหมายบางประการ เพื่อให้รัฐสามารถใช้มาตรการพิเศษในการให้ความคุ้มครองพยาน อาทิเช่น เสรีภาพในเคหสถาน (มาตรา 35) เสรีภาพในการเดินทางและเลือกถิ่นที่อยู่ภายในราชอาณาจักร (มาตรา 36) เสรีภาพในการสื่อสารถึงกันโดยทางที่ชอบด้วยกฎหมาย (มาตรา 37) หรือเสรีภาพในการประกอบอาชีพ (มาตรา 50) เป็นต้น อย่างไรก็ตามมิได้สละสิทธิในการได้รับการคุ้มครองความปลอดภัย การปฏิบัติที่เหมาะสม และค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรจากรัฐ และพยานก็มิได้สละสิทธิในการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์แต่ประการใด

ในแง่ของการใช้อำนาจอรัฐที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองพยานตามมาตรการพิเศษ รัฐหมายความว่ารวมถึงหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐซึ่งปฏิบัติการคุ้มครองพยาน จะต้องดำเนินการปฏิบัติการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษอย่างระมัดระวัง เพื่อให้เกิดผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพที่พยานจำต้องเสียไปน้อยที่สุดเท่าที่จำเป็นต้องกระทำนั้น ในการนี้รัฐจำเป็นต้องสร้างสมดุลภาพระหว่างประโยชน์สาธารณะที่รัฐหรือหน่วยงานของรัฐมีหน้าที่รับผิดชอบกับสิทธิเสรีภาพของพยานที่เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษให้ได้สัดส่วนที่เหมาะสมซึ่งกันและกัน

กรณีของรัฐไม่อาจตอบสนองสิทธิของพยานในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2546 มาตรา 244 ด้วยการที่รัฐไม่อาจให้การคุ้มครองความปลอดภัยแก่พยาน รัฐปฏิบัติต่อพยานอย่างไม่เหมาะสม หรือการที่รัฐไม่จ่ายค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรให้แก่พยาน รัฐจะต้องมีความรับผิดชอบต่อพยาน จะเห็นได้ว่า กรณีดังกล่าวนี้เป็นกรณีที่ความเสียหายเกิดขึ้นแก่ปัจเจกชนผู้มาเป็นพยานในคดีอาญา โดยผลของการกระทำของบุคคลที่รัฐใช้ในการปฏิบัติการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ ดังนั้น เจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ปฏิบัติการคุ้มครองพยานจึงอาจต้องมีความรับผิดชอบต่อพยานร่วมกับรัฐด้วยในบางกรณี

ด้วยเหตุนี้เอง การพิจารณาหาความรับผิดของรัฐต่อพยานในการให้ความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษนั้น ขึ้นอยู่กับกรณีของรัฐไม่อาจตอบสนองสิทธิของพยานในคดีอาญาตามกฎหมายรัฐธรรมนูญเป็นหลัก ซึ่งเป็นกรณีที่รัฐไม่อาจตอบสนองสิทธิตามกฎหมายมหาชนให้แก่พยานได้ ส่วนการพิจารณาหาหลักเกณฑ์ความรับผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อพยาน เป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐไม่อาจตอบสนองสิทธิตามกฎหมายเอกชนให้แก่พยานได้ ซึ่งเป็นกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐมิได้กระทำการหรืองดเว้นกระทำการอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อป้องกันมิให้พยานบุคคลที่เข้ามาสู่กระบวนการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษได้รับความเสียหาย ด้วยเหตุนี้ ความรับผิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อพยานจึงต้องเป็นไปตามนิติสัมพันธ์ตามกฎหมายเอกชน กล่าวคือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีความรับผิดทางอาญา หากเจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดทางอาญาต่อพยาน หรือเจ้าหน้าที่ของรัฐอาจมีความรับผิดเพื่อละเมิดต่อพยาน ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำการละเมิดต่อพยาน เป็นเหตุให้พยานได้รับความเสียหายแก่ชีวิต ร่างกาย อนามัย เสรีภาพ ทรัพย์สิน หรือสิทธิอย่างหนึ่งอย่างใด

นอกจากนี้ มีการแบ่งเฉลี่ยส่วนความรับผิดระหว่างรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อพยาน ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำละเมิดต่อพยานในการปฏิบัติหน้าที่ ด้วยความจงใจหรือประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง ซึ่งการกระทำด้วยความจงใจ หมายถึง กระทำโดยรู้สำนึกถึงการกระทำว่าจะ เป็นผลเสียหายต่อพยาน แต่มิได้หมายเลยไปถึงว่า ต้องเจาะจงให้เกิดผลเสียหายอย่างหนึ่งอย่าง

โตขึ้นโดยเฉพาะอย่างเช่นกระทำโดยเจตนา ส่วนการกระทำด้วยความประมาทเลินเล่ออย่างร้ายแรง หมายถึง การกระทำโดยปราศจากความระมัดระวังเสียเลย ในกรณีนี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องรับผิดชอบพยานร่วมกับรัฐ ด้วยการจ่ายค่าสินไหมทดแทนคืนให้แก่หน่วยงานของรัฐที่ตนสังกัดอยู่ ภายหลังจากที่หน่วยงานของรัฐนั้นได้จ่ายค่าสินไหมทดแทนให้แก่พยานเป็นที่เรียบร้อยแล้ว ซึ่งสิทธิเรียกร้องให้ชดใช้ค่าสินไหมทดแทนของหน่วยงานของรัฐอันได้เบียดเอาจากเจ้าหน้าที่ผู้ให้การคุ้มครองพยาน ไม่จำเป็นต้องให้ใช้เต็มจำนวนความเสียหาย โดยคำนึงถึงระดับความร้ายแรงแห่งการกระทำและความเป็นธรรมด้วย ถ้าการละเมิดเกิดจากความผิดหรือความบกพร่องของหน่วยงานของรัฐหรือระบบการดำเนินงานส่วนรวม ต้องหักส่วนแห่งความรับผิดชอบ ในกรณีที่การละเมิดเกิดจากเจ้าหน้าที่หลายคน มิให้นำหลักเรื่องลูกหนี้ร่วมมาใช้บังคับ และเจ้าหน้าที่แต่ละคนต้องรับผิดชอบใช้ค่าสินไหมทดแทนเฉพาะส่วนของตน โดยเจ้าหน้าที่ของรัฐที่ต้องรับผิดชอบในการปฏิบัติหน้าที่สามารถผ่อนชำระเงินที่ต้องรับผิดชอบได้ อนึ่ง มีข้อยกเว้นความรับผิดชอบเพื่อละเมิดของเจ้าหน้าที่ของรัฐผู้ปฏิบัติการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ กล่าวคือ หากเจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำละเมิดต่อพยานในการปฏิบัติหน้าที่ด้วยความประมาทเลินเล่อตามธรรมดาที่อาจเกิดขึ้นได้ ซึ่งการกระทำด้วยความประมาทเลินเล่อ หมายความว่า กระทำโดยไม่จงใจแต่ได้กระทำโดยปราศจากความระมัดระวังซึ่งบุคคลในภาวะเช่นนั้นจักต้องมีตามวิสัยและพฤติการณ์ และผู้กระทำอาจใช้ความระมัดระวังเช่นนั้น แต่หาได้ใช้ให้เพียงพอไม่ ในกรณีนี้ เจ้าหน้าที่ของรัฐนั้นไม่ต้องมีความรับผิดชอบต่อพยานแต่ประการใด เป็นเรื่องที่หน่วยงานของรัฐจะต้องรับผิดชอบต่อพยานด้วยการใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่พยาน

สำหรับขอบเขตความรับผิดชอบของรัฐต่อพยานในการให้ความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษในความเห็นของผู้วิจัยมีทั้งสิ้นสามประการคือ การชดใช้ค่าสินไหมทดแทนแก่พยาน การรักษาสัญญา และการบังคับชำระหนี้โดยเฉพาะเจาะจง ทั้งนี้ การกำหนดขอบเขตความรับผิดชอบของรัฐต่อพยานในการให้ความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษนี้ มีขึ้นเพื่อช่วยให้พยานที่เข้ามาสู่กระบวนการให้ความคุ้มครองด้วยมาตรการพิเศษ ผู้ซึ่งได้รับผลเสียหายจากการกระทำหน้าที่อันบกพร่องผิดพลาดของรัฐ ได้รับการเยียวยาความเสียหายและกลับคืนสู่สภาพเดิมให้มากที่สุด

โดยสรุป ความรับผิดชอบของรัฐต่อพยานในการให้ความคุ้มครองด้วยมาตรการพิเศษนี้ เป็นเรื่องที่รัฐบาลบริหารโครงการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษผิดพลาด จนเป็นเหตุให้พยานที่เข้าร่วมโครงการต้องได้รับผลเสียหายจากการที่รัฐไม่อาจตอบสนองสิทธิของพยานในคดีอาญาให้แก่พยานผู้เข้าร่วมโครงการได้ และการที่รัฐจะต้องมีความรับผิดชอบต่อพยานนั้น ส่วนหนึ่งขึ้นอยู่กับการปฏิบัติงานคุ้มครองพยานของเจ้าหน้าที่เป็นสำคัญ ด้วยเหตุนี้เอง ความรับผิดชอบของรัฐต่อพยานในการให้ความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษในที่นี้ จึงเป็นเรื่องของการที่พยานขอรับการเยียวยาสิทธิ

ที่ตนพึงมีจากรัฐ อันเป็นเรื่องของการแก้ไขปัญหาการละเมิดสิทธิของพยานในคดีอาญาจากรัฐ หน่วยงานของรัฐ และเจ้าหน้าที่ของรัฐ เพื่อให้พยานได้รับการชดเชยความเสียหายจากการถูก กระทบบสิทธินั้นให้กลับคืนมา เป็นการใช้ประโยชน์จากสิทธิเสรีภาพในเชิงรับนั่นเอง

5.2 ข้อเสนอแนะเพื่อการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาใน ส่วนของการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ

เนื่องจากหัวข้องานวิจัยของผู้วิจัยนั้น มิใช่การศึกษาวิจัยเรื่องหลักกฎหมายอาญาโดยเนื้อแท้ แต่เป็นเรื่องของการศึกษาวิจัยระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนที่มีความคาบเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ ผู้วิจัยจึงขอเสนอกรอบความคิดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนของการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ ที่จะส่งผลต่อระบบความรับผิดชอบของรัฐต่อพยานในการให้ความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษ รวมทั้งกลยุทธ์ในการส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐมีความรับผิดชอบต่อพยานเมื่อพยานได้เข้ามาสู่ระบบการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษให้มากขึ้น ดังต่อไปนี้

5.2.1 รัฐต้องมีการบริหารจัดการระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาที่ดีเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ เพื่อให้รัฐสามารถปฏิบัติการตอบสนองสิทธิของพยานในคดีอาญาได้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ

ผู้วิจัยขอเสนอว่า หากรัฐสามารถปฏิบัติงานคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษอย่างเต็มศักยภาพโดยปราศจากข้อผิดพลาด หรือบริหารโครงการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษได้เป็นอย่างดี ทำให้พยานมีความพึงพอใจจากการได้รับการตอบสนองสิทธิของพยานในคดีอาญาตามกฎหมายรัฐธรรมนูญอย่างเต็มที่ ผลที่ตามมาคือ ประชาชนจะมีความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยมากขึ้น และรัฐก็ไม่ต้องมีความรับผิดชอบต่อพยานแต่ประการใด เหตุเพราะรัฐไม่ได้ทำกระทำผิดต่อพยานที่เข้าร่วมกระบวนการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ ดังนั้น รัฐจึงควรปฏิรูประบบการบริหารจัดการงานยุติธรรมเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษดังต่อไปนี้

5.2.1.1 รัฐควรจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยาน
(Memorandum of Understanding) ประกอบการจัดทำหนังสือให้ความยินยอมของพยาน
(Consent form) ในประเทศไทย

ผู้วิจัยเห็นว่า การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยาน (Memorandum of Understanding) ประกอบการจัดทำหนังสือให้ความยินยอมของพยาน (Consent form) ในประเทศไทย จะส่งผลให้การบริหารจัดการเชิงโครงสร้างเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษของรัฐดีขึ้น เนื่องจาก

(1) การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยาน เป็นการสร้างโอกาสให้พยานเข้ามามีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นเกี่ยวกับการที่รัฐจะจัดหาหรือจัดมาให้ได้ซึ่งรูปแบบวิธีการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษตามที่พยานแต่ละรายต้องการ อันเป็นกรณีที่รัฐจะยอมลดตัวลงมาเพื่อรับฟังความคิดเห็นของสาธารณชนอย่างหนึ่ง

ด้วยเหตุนี้ การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยานจึงทำให้พยานมีอำนาจในการต่อรองกับรัฐมากขึ้นเกี่ยวกับการกำหนดรูปแบบวิธีการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษแก่ตน หลักการดังกล่าวส่งผลให้พยานผู้เข้าร่วมโครงการมีสถานะทางกฎหมาย (Legal Status) ที่มีความเท่าเทียมกับรัฐมากขึ้นกว่าเก่า อย่างไรก็ตาม ผู้วิจัยมิได้หมายความว่า การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยานจะทำให้พยานมีสถานะทางกฎหมายที่เท่าเทียมกับรัฐโดยสมบูรณ์ เนื่องจากสิทธิของพยานในคดีอาญา เป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชนที่ส่งผลให้ราษฎรภายในรัฐตกอยู่ในฐานะที่ต่ำกว่ารัฐอยู่แล้วโดยสภาพ

(2) ในปัจจุบันพบว่า พยานขาดความรู้ความเข้าใจเรื่องสิทธิที่พยานพึงได้รับตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยาน จะทำให้พยานเข้าใจถึงสิทธิที่ตนพึงมีตามกฎหมาย จึงอาจกล่าวได้ว่า การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยานเป็นการเรียนรู้เรื่องสิทธิของพยานอย่างหนึ่ง และเป็นการส่งเสริมและสนับสนุนให้พยานเรียนรู้เรื่องสิทธิมนุษยชน หรือสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายธรรมชาติ ที่ถูกดัดแปลงให้อยู่ในรูปของสิทธิเสรีภาพตามกฎหมายบ้านเมือง

(3) นอกจากการจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยานจะช่วยให้พยานได้เข้าใจถึงสิทธิที่ตนพึงมีตามกฎหมายแล้ว การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยานยังช่วยให้พยานเข้าใจถึงบทบาทหน้าที่ของพยานในขณะที่อยู่ในโครงการให้ความคุ้มครองด้วยมาตร-

การพิเศษ เมื่อรัฐและพยานได้สร้างความเข้าใจที่ตรงกันเกี่ยวกับบทบาทหน้าที่ของพยานแล้ว พยานจึงสามารถประพฤติปฏิบัติตัวและวางตนได้อย่างถูกต้องในระหว่างที่อยู่ในโครงการนี้ พยานจึงได้รับการคุกคามขู่เข็ญจากผู้กระทำผิดน้อยลง ส่งผลให้โครงการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษประสบผลสำเร็จมากขึ้น

(4) การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยานเป็นการเปิดโอกาสให้พยานได้เข้าใจและรับรู้ถึงกระบวนการในการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษตั้งแต่ต้นจนจบ ที่อาจจะมีผลกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของพยาน จากเดิมที่รัฐไม่เคยให้พยานได้เรียนรู้ถึงขั้นตอนการดำเนินงานของรัฐเลย

(5) การจัดทำบันทึกข้อตกลงเบื้องต้นระหว่างรัฐกับพยานเป็นการสร้างโอกาสให้ประชาชนสามารถตรวจสอบติดตามขั้นตอนการดำเนินงานของรัฐได้อย่างชัดเจนต่อเนื่อง อันเป็นการสร้างระบบตรวจสอบและถ่วงดุล (Check and Balance) ในการปฏิบัติงานของเจ้าหน้าที่และการใช้อำนาจรัฐ เป็นการควบคุมตรวจสอบโดยพยานเข้ามามีส่วนร่วม

5.2.1.2 รัฐควรจัดทำกฎหมายลูกให้เป็นไปตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญอย่างครบถ้วนและสอดคล้องกับเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

สิทธิของพยานในคดีอาญานั้นถือเป็นสิทธิตามกฎหมายมหาชนที่มีคุณค่าสูงที่สุด ที่การใช้อำนาจรัฐของหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษทุกหน่วยงานจะต้องผูกพันยึดถือปฏิบัติตาม ทั้งในการตรากฎหมาย การบังคับใช้กฎหมายและการตีความกฎหมาย ด้วยเหตุนี้เอง หากกรณีที่เป็นที่ประจักษ์ว่า รัฐยังไม่มีมาตรการในการบัญญัติกฎหมายลำดับรองหรือกฎหมายลูกให้เป็นไปตามหลักการเรื่องสิทธิของพยานในคดีอาญาตามที่บัญญัติไว้ในรัฐธรรมนูญ รัฐจะต้องออกกฎหมายลูกบทเพื่อเป็นการรองรับสิทธิของพยานในคดีอาญาโดยเร็ว

เมื่อพิจารณาถึงกฎหมายลูกบทอันเป็นการรองรับสิทธิของพยานในคดีอาญาตามกฎหมายรัฐธรรมนูญพบว่า กฎหมายคุ้มครองพยานฉบับปัจจุบันเน้นหนักไปที่สิทธิของพยานที่จะได้รับการคุ้มครองความปลอดภัยและสิทธิในการได้รับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรเป็นสำคัญ

ส่วนสิทธิที่จะได้รับการปฏิบัติที่เหมาะสมคงไปอยู่ที่การปฏิบัติตามความเป็นจริง¹ เนื่องจากการที่รัฐให้สิทธิแก่พยานในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา ย่อมเป็นการลดทอนหรือจำกัดการใช้อำนาจหน้าที่ของรัฐรวมทั้งเจ้าหน้าที่ของรัฐโดยตรง และรัฐก็ไม่ปรารถนาที่จะใช้อำนาจแบบถูกจำกัด การบัญญัติกฎหมายอันเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพยานอย่างเหมาะสม จึงมีการพัฒนาการไปอย่างล่าช้า

เมื่อพิจารณาเรื่องการปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานพบว่า การปฏิบัติที่เหมาะสมต่อพยานสามารถตีความได้หลากหลายแง่มุม ตั้งแต่ การได้รับการเอาใจใส่ การให้ความสะดวก การให้ความสนใจแก่พยานและครอบครัว การให้การต้อนรับ การให้คำแนะนำในศาล การสร้างบรรยากาศให้เหมาะสมในกรณีที่มีการสอบสวนเด็ก² ไปจนกระทั่ง การให้เกียรติแก่พยานในฐานะที่ยอมมาเป็นพยาน การปฏิบัติต่อพยานอย่างสุภาพเรียบร้อย การเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ของพยาน ฯลฯ ในกรณีที่รัฐปฏิบัติต่อพยานอย่างไม่เหมาะสมนี้ รัฐจะต้องมีความรับผิดชอบต่อพยานอย่างหลีกเลี่ยงไม่ได้ ส่วนเจ้าหน้าที่ของรัฐจะต้องรับผิดชอบต่อพยานเพียงใดนั้น ขึ้นอยู่กับลักษณะการกระทำที่เจ้าหน้าที่ของรัฐได้กระทำละเมิดต่อพยาน

ผู้วิจัยเห็นว่า รัฐควรบัญญัติกฎหมายเพิ่มเติมในส่วนของ การปฏิบัติต่อพยานอย่างเหมาะสม เพื่อกำหนดทิศทางการปฏิบัติตนของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อพยาน รวมทั้งควรบัญญัติความรับผิดชอบของเจ้าหน้าที่ของรัฐต่อพยาน ในกรณีที่เจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติต่อพยานอย่างไม่เหมาะสม สิ่งเหล่านี้จะเป็นมาตรการป้องกันมิให้เจ้าหน้าที่ของรัฐกระทำความผิดต่อพยานด้วย เห็นว่า พยานเป็นเพียงวัตถุในการดำเนินงานของรัฐ และทำให้พยานที่เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษมีความสบายใจและอุ่นใจเมื่อเข้ามาอยู่ภายใต้การดำเนินงานของรัฐ

5.2.1.3 กรณีที่ยังไม่มีกฎหมายลูกออกมารองรับตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ เจ้าหน้าที่ของรัฐต้องใช้อำนาจตามกฎหมายที่มีอยู่เดิมเพื่อนำพาให้สิทธิของพยานในคดีอาญาได้บรรลุตามเจตนารมณ์แห่งรัฐธรรมนูญในที่สุด

¹ ซาติ ชัยเดชสุริยะ, มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสิทธิมนุษยชนในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา, พิมพ์ครั้งที่ 1 (กรุงเทพฯ: เดือนตุลา, 2549), หน้า 175.

² สุทธิพล ทวีชัยการ และอารยะ วีระภัทรานันท์, "การคุ้มครองพยานและการให้ความช่วยเหลือและคุ้มครองผู้เสียหาย," ในรายงานการวิจัยเรื่อง การพัฒนากฎหมายป้องกันและปราบปรามอาชญากรรมข้ามชาติที่มีการจัดตั้งในลักษณะองค์กร (ระยะที่ 2), สถาบันกฎหมายอาญา สำนักงานอัยการสูงสุด, 2548, หน้า 32.

ในกรณีที่ยังไม่มีกฎหมายเฉพาะเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพยานอย่างเหมาะสม รัฐโดยหน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ จะต้องปฏิบัติต่อพยานอย่างเหมาะสม สุภาพเรียบร้อย และให้เกียรติแก่พยานในฐานะที่ยอมมาเป็นพยาน รวมทั้งต้องไม่ละเมิดในศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของพยาน ซึ่งการบริหารจัดการระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับการปฏิบัติต่อพยานอย่างเหมาะสมนี้ จำเป็นที่จะต้องมีการปรับปรุงในระดับหน่วยงานของรัฐที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ โดยหน่วยงานของรัฐนั้นจะต้องยึดการให้สิทธิแก่พยานในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญเป็นหลัก และรัฐควรมีแนวทางการบริหารงานบุคคลให้สอดคล้องกับพันธะหน้าที่ในการส่งเสริมและคุ้มครองสิทธิของพยานในคดีอาญาตามรัฐธรรมนูญ

หากเจ้าหน้าที่ของรัฐไม่ปฏิบัติตามการตอบสนองสิทธิของพยานในคดีอาญาตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ พยานมีสิทธิเรียกร้องให้หน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐปฏิบัติตามการตอบสนองสิทธิของพยานตามกฎหมายรัฐธรรมนูญให้จงได้ หากหน่วยงานของรัฐหรือเจ้าหน้าที่ของรัฐละเลยเพิกเฉยไม่ปฏิบัติตามการตอบสนองสิทธิของพยานตามที่พยานเรียกร้อง พยานสามารถใช้สิทธิทางการศาลในการเรียกร้องให้รัฐปฏิบัติตามการตอบสนองสิทธิของพยานตามรัฐธรรมนูญได้

5.2.2 หากรัฐมีการบริหารจัดการระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาเกี่ยวกับการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษผิดพลาด โดยการที่รัฐไม่อาจตอบสนองสิทธิของพยานในคดีอาญาได้ตามกฎหมายรัฐธรรมนูญ รัฐจะต้องมีความรับผิดชอบต่อพยานในทิศทางที่ทุกภาคส่วนมีความพึงพอใจ

ผู้วิจัยขอเสนอว่า แม้ว่ารัฐจะไม่ประสงค์ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนที่เกี่ยวข้องกับการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ และรัฐได้จัดหาแนวทางปฏิบัติเพื่อป้องกันการเกิดความผิดพลาดขึ้นแล้ว อย่างไรก็ตาม ความผิดพลาดนั้นก็ยังคงมีโอกาสเกิดขึ้นได้ ในทางปฏิบัติ หากพบว่ารัฐบริหารโครงการให้คุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษผิดพลาด รัฐจะต้องยอมรับข้อผิดพลาดซึ่งอาจเกิดขึ้นได้นั้นต่อพยานผู้เข้าร่วมโครงการ ความรับผิดชอบของรัฐในอันที่จะสร้างความพึงพอใจให้กับทุกภาคส่วน (อันได้แก่ รัฐ หน่วยงานของรัฐและเจ้าหน้าที่ของรัฐ และพยาน) จะต้องเป็นความรับผิดชอบที่มีความเหมาะสมและเป็นธรรม ตลอดจนสามารถตอบสนองของความคาดหวังของพยานและความต้องการของสาธารณชนได้

5.2.2.1 รัฐควรปรับปรุงการจ่ายค่าทดแทนความเสียหายแก่พยานบางประการ เพื่อยังผลให้เกิดความเป็นธรรมแก่ประชาชนผู้มาเป็นพยาน

แนวความคิดของอริสโตเติลที่ว่า "ความเป็นธรรมตามธรรมชาตินั้นเป็นความเป็นธรรมที่สมบูรณ์ ส่วนความเป็นธรรมตามกฎหมายนั้นเป็นความเป็นธรรมที่ไม่สมบูรณ์"³ ยังคงสามารถนำมาปรับใช้ได้ในยุคปัจจุบัน เมื่อพิจารณาถึงการบัญญัติกฎหมายเรื่องความรับผิดชอบของรัฐต่อพยานเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนความเสียหายให้แก่พยานบางประการ ที่ยังผลให้เกิดความไม่เป็นธรรมแก่ราษฎร ด้วยรัฐมีข้อจำกัดด้านงบประมาณที่ไม่อาจจ่ายค่าทดแทนความเสียหายให้แก่พยานได้ทั้งหมด การจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายของรัฐแก่พยาน จึงตกอยู่ในลักษณะการให้ความสงเคราะห์แก่พยานผู้ได้รับความเสียหายมากกว่าการที่จะให้พยานได้รับการค่าทดแทนความเสียหายอย่างเต็มจำนวน ด้วยเหตุนี้เอง รัฐจึงได้กำหนดอัตราการจ่ายค่าตอบแทนแก่พยานในลักษณะที่อาจมีความเป็นไปได้ และรัฐจะไม่กำหนดอัตราการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายให้แก่พยานในลักษณะที่มากเกินไป เนื่องจากรัฐเกรงว่า อาจเกิดผลเสียในแง่ที่ว่าเป็นการจูงใจและเป็นการให้ค่าตอบแทนเกินสมควรเพื่อให้พยานมาให้การ ซึ่งอาจส่งผลกระทบต่อการรับฟังพยานที่เกิดขึ้นโดยมิชอบได้ ดังนี้ การกำหนดการจ่ายเงินค่าทดแทนความเสียหายแก่พยาน จึงได้ระบุไว้อย่างชัดเจนว่า รัฐมีกระบวนการจ่ายเงินให้แก่พยานผู้เสียหายได้อย่างไร และจ่ายได้ในอัตราเท่าไร ตามความสามารถและอยู่ในกรอบของสวัสดิการขั้นพื้นฐานในประเทศไทยนั่นเอง

อย่างไรก็ดี การที่รัฐบัญญัติกฎหมายเรื่องการให้ค่าตอบแทนแก่พยาน ในลักษณะที่ไม่ตอบสนองต่อความคาดหวังของพยานและความต้องการของสาธารณชนนั้น อาจเป็นสาเหตุที่สำคัญประการหนึ่ง ที่ส่งผลให้พยาน (โดยเฉพาะพยานผู้รู้เห็นเหตุการณ์เกี่ยวกับการกระทำความผิด ซึ่งมีใช่พยานผู้ร่วมกระทำความผิดที่ถูกรัฐกันไว้เป็นพยาน) ไม่อยากเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม ประกอบกับพยานที่มาเข้าร่วมโครงการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ มักเป็นพยานที่เกี่ยวข้องกับคดีสำคัญที่มีความร้ายแรงมาก ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานในคดีอาญา พ.ศ. 2546 มาตรา 8 ซึ่งพยานดังกล่าวมีโอกาสเสี่ยงที่จะได้รับภัยอันตรายจากกลุ่มผู้กระทำความผิดสูง การบัญญัติกฎหมายในลักษณะที่ไม่เป็นธรรมกับประชาชน จะส่งผลกระทบต่อความตั้งใจของพยานในการไม่เข้าร่วมโครงการให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ

ผู้วิจัยขอเสนอให้รัฐปรับปรุงการจ่ายค่าทดแทนความเสียหายแก่พยานบางประการ เพื่อยังผลให้เกิดความเป็นธรรมต่อพยานมากยิ่งขึ้น โดยขอเสนอให้การกำหนดอัตราค่าตอบแทนความ

³ กุลพล พลวัน, สิทธิมนุษยชนในสังคมไทย, พิมพ์ครั้งที่ 1 (มปส., 2543), หน้า 16.

เสียหายแก่พยานนั้น เป็นการกำหนดการจ่ายค่าเสียหายให้แก่พยานในอัตราที่ประชาชนพึงประสงค์ โดยให้หลักเกณฑ์ที่ว่า รัฐจะต้องลงสมมุติตัวเองเป็นราษฎรที่ถูกกฎหมายใช้บังคับ และรัฐจะต้องบัญญัติกฎหมายให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ของราษฎรภายในรัฐนั้น ด้วยการบัญญัติกฎหมายเกี่ยวกับค่าตอบแทนที่จำเป็นและสมควรอย่างเป็นธรรมกับพยาน ขณะเดียวกัน ก็ควรมีการปรับแต่งอัตราค่าตอบแทนให้มีความเหมาะสมกับยุคสมัย สอดคล้องกับสภาพวิถีชีวิตของพยานอยู่เสมอ หากรัฐสามารถบัญญัติกฎหมายได้ดังกล่าวนี้อันนี้ ผู้วิจัยเห็นว่า จะเป็นการขจัดอุปสรรคที่ทำให้ประชาชนไม่ต้องการมาเป็นพยานให้กับรัฐได้ส่วนหนึ่ง

ความรับผิดชอบตามกฎหมายเกี่ยวกับการจ่ายค่าทดแทนความเสียหายให้แก่พยานที่ผู้วิจัยเห็นว่า สมควรมีการปรับปรุงแก้ไขเพื่อยังผลให้เกิดความเป็นธรรมแก่ราษฎรผู้มาเป็นพยาน คือ

5.2.2.1.1 พยานควรมีสวัสดิการที่จะได้รับค่ารักษาพยาบาลอย่างเต็มจำนวน โดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้ทั้งหมด

รัฐควรปรับปรุงกฎหมายในส่วนของการรักษาพยาบาลจากเดิมที่กำหนดว่า กรณีที่พยานได้รับบาดเจ็บในระหว่างที่เป็นพยาน เนื่องจากการมาหรือจะมาเป็นพยาน ให้พยานเบิกค่าใช้จ่ายในการรักษาพยาบาลได้ตามจริง แต่ไม่เกินสามหมื่นบาท เป็นให้พยานได้รับการรักษาพยาบาลโดยรัฐเป็นผู้ออกค่าใช้จ่ายให้แก่พยานทั้งหมด ทั้งนี้ เพื่อความเป็นธรรมแก่พยาน และเพื่อสนับสนุนแนวความคิดของรัฐสวัสดิการที่ว่า รัฐจะเข้าเป็นประกันในมาตรฐานชีวิตขั้นต่ำของพยาน ด้วยการจ่ายค่ารักษาพยาบาลให้แก่พยานที่เข้าร่วมโครงการคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษทั้งหมด หากรัฐมีอายุคุ้มครองพยานให้มีความปลอดภัยได้

5.2.2.1.2 บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของพยานผู้ได้รับความพิการทุพพลภาพอย่างถาวรอันเนื่องมาจากการมาเป็นพยานในคดีอาญาให้กับรัฐ ควรมีสวัสดิการได้รับค่าอุปการะด้านการศึกษา ประดุจดังบุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของพยานที่ถึงแก่ความตายอันเนื่องมาจากการมาเป็นพยานในคดีอาญาให้กับรัฐ

ในกรณีที่พยานถึงแก่ชีวิต บุตรโดยชอบด้วยกฎหมายของพยานมีสิทธิได้รับค่าอุปการะด้านการศึกษาเดือนละไม่เกินสามพันบาท จนกว่าจะบรรลุนิติภาวะ คือ มีอายุครบยี่สิบปี

บริบูรณ์ หรือกรณีอายุครบยี่สิบปีบริบูรณ์แล้ว แต่กำลังศึกษาอยู่ในระดับมัธยมศึกษา จนถึงระดับปริญญาตรี ก็สามารถได้รับการอุปการะด้านการศึกษาต่อไปจนกว่าอายุครบ 25 ปีบริบูรณ์ แต่ในกรณีที่พยานได้รับความพิการทพพลภาพอย่างถาวรจากการมาเป็นพยานให้กับรัฐ บุตรของพยาน ที่ได้รับความพิการทพพลภาพอย่างถาวรนั้น ไม่อาจได้รับค่าอุปการะด้านการศึกษาใดๆจากรัฐ จะเห็นได้ว่า กฎหมายของประเทศไทยไม่ได้ก้าวล่วงไปจนถึงกรณีการรับรองสิทธิของพยานซึ่งเป็นบุคคลผู้ทพพลภาพอันเนื่องมาจากการเป็นพยานให้กับรัฐ แสดงให้เห็นว่า รัฐไม่ได้เข้าเป็นประกัน ในมาตรฐานชีวิตขั้นต่ำของพยาน หากพยานต้องพิการทพพลภาพอันเนื่องมาจากการเป็นพยาน ในคดีอาญาให้กับรัฐ

5.2.2.2 รัฐควรกำหนดระยะเวลาในการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายให้แก่พยาน

กฎหมายควรบัญญัติเรื่องระยะเวลาที่พยานจะได้รับค่าตอบแทนความเสียหาย เพื่อให้พยานได้รับการเยียวยาจากรัฐโดยเร็วที่สุด และเป็นการป้องกันมิให้พยานได้รับความเสียหายไปกว่าเดิม โดยรัฐจำเป็นต้องหาวิธีการใหม่ๆ เพื่อขจัดจุดอ่อนในกรณีที่รัฐใช้เวลาในการดำเนินการจ่ายค่าทดแทนความเสียหายจากพยานเนิ่นนานเกินควร อันเนื่องมาจากการขั้นตอนของการกลั่นกรองตรวจสอบจากคณะกรรมการที่ทำให้พยานมีโอกาสได้รับการเยียวยาความเสียหายได้ในทันที

5.2.2.3 รัฐควรจัดตั้งกองทุนค่าทดแทนแก่พยานผู้เสียหาย

รัฐควรมีการจัดตั้งกองทุนค่าทดแทนแก่พยานผู้เสียหายเพื่อสร้างระบบการบริหารจัดการกองทุนจากการได้รับการจัดสรรเงินงบประมาณจากรัฐบาล และมีขั้นตอนในการบริหารจัดการที่ดีต่อไปในอนาคต ซึ่งแนวความคิดดังกล่าวเป็นการปิดฝุ่นประเด็นการจัดตั้งกองทุนของร่างพระราชบัญญัติคุ้มครองพยานและผู้เสียหายในคดีอาญา พ.ศ.... (โดยสำนักงานตำรวจแห่งชาติ) ขึ้นมาพิจารณาใหม่ และผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวความคิดเดิมในการจัดตั้งกองทุนของสำนักงานตำรวจแห่งชาติที่ว่า หากกรณีเป็นที่ปรากฏในภายหลังว่า พยานจงใจให้การเป็นพยานต่อศาล พยานจะต้องคืนค่าตอบแทนและค่าใช้จ่ายพร้อมดอกเบี้ยร้อยละสิบห้าต่อปีแก่กองทุนภายในสามสิบวันนับตั้งแต่ที่ได้รับแจ้ง และผู้วิจัยเห็นด้วยกับแนวความคิดเดิมที่ว่า ที่มาของแหล่งเงินทุนควรจะมาจาก

เงินงบประมาณแผ่นดิน เงินค่าปรับ เงินอุดหนุนจากรัฐบาล เงินหรือทรัพย์สินที่มาจากการบริหารจัดการเงินได้จากรายได้อื่น รวมทั้งเงินดอกผลและผลประโยชน์ใดๆที่เกิดจากกองทุน เป็นต้น

การจัดตั้งกองทุนค่าทดแทนแก่พยานผู้เสียหายนั้น จะทำให้รัฐสามารถบริหารงานราชการได้อย่างราบรื่นไม่ติดขัด และพิจารณาการจ่ายค่าตอบแทนความเสียหายให้แก่พยานได้อย่างทันทั่วถึง ทำให้พยานได้รับการบรรเทาทุกข์อย่างเหมาะสม ภายใต้ระยะเวลาที่รวดเร็ว

โดยสรุป จากที่ผู้วิจัยได้นำเสนอกรอบความคิดและข้อเสนอแนะเกี่ยวกับการปฏิรูประบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาในส่วนของ การให้ความคุ้มครองพยานด้วยมาตรการพิเศษ รวมทั้งกลยุทธ์ในการส่งเสริมให้หน่วยงานของรัฐมีความรับผิดชอบพยานให้มากขึ้นนั้น เป็นเพียงข้อเสนอแนะในเบื้องต้น ที่มีวัตถุประสงค์เพื่อให้การคุ้มครองพยานบุคคลด้วยมาตรการพิเศษในประเทศไทยเป็นไปโดยเที่ยงธรรมและมีประสิทธิภาพ ในกรณีที่จะนำข้อเสนอแนะใดๆ ข้างต้นนี้ไปปรับใช้ จำเป็นต้องมีการศึกษารายละเอียดต่อไปในเชิงลึก นอกจากนั้น การนำเสนอให้มีการปรับปรุงแก้ไขกฎหมายในเรื่องดังกล่าว เป็นการตอบแทนประโยชน์ให้กับพยานผู้มีสำนึกต่อหน้าที่พลเมือง (Sense of duty) และเป็นการพัฒนาให้สังคมตอบแทนพยานอย่างรู้สำนึกและตระหนักในคุณค่าของพยาน อีกทั้งเป็นการขยายแนวความคิดเรื่องรัฐสวัสดิการให้มีความเหมาะสมกับประชาชนภายในรัฐ และการกำหนดหลักเกณฑ์เกี่ยวกับหลักความรับผิดชอบของรัฐต่อพยานในการให้ความคุ้มครองตามมาตรการพิเศษที่เหมาะสมจะเป็นหลักประกันความเชื่อมั่นแก่ภาคประชาชนสู่การเข้าร่วมกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทยมากขึ้นเป็นลำดับ